

Vitrin 1

Kvarter IX • Vid torget • Ritning på hotell ritad av Rancken och Strandell 1899 • Förändrings- och tillbyggnadsritning av societetshuset ritad av Ivar Lindqvist 1910 • Huset är rivet.

Societetshuset

Stadens anrika Socis tillkom kring år 1870 och var en skolbyggnad i Godby innan det blev den mellersta delen av Mariehamns festlighetsställe. Här hade man till och med teater i stora salongen, matsalen, med bengaliska eldar — som dock brann dåligt och luktade illa, enligt Christina Remmers krönika om Socis. Tillbyggnaden år 1900 gav Socis det utseende vi känner till. Länsarkitekten Helge Ranckens ritningar genomfördes i modifierad form. **Huset revs 1975 trots talrika protester.**

Kvarter III • Tomt nr 1 • Torggatan 17 • Ritad av Hilda Hongell 1897 • Huset är rivet

Wirén

Tomten köptes av rektor K.M Candolin 1867 för 21 rubel och bebyggdes samma år med en 15 x 8 alnar stor byggnad mot Handelstorget. Fabrikören Johan Erik Sjöström, bördig från Geta, köpte gården 1.12.1884 och lät Johan Sjöblom år 1885 uppgöra ritning till en stor tillbyggnad av huvudbyggnaden, som förverkligades året efter. Huset växte till 56 x 15.5 alnar. År 1897 fick Hilda Sjöblom, då utexaminerad byggmästare och gift Hongell, i uppdrag att göra en fasadändring för ett kombinerat bostads- och affärshus med två entrétrappor och en balkong mot torget. Lagg märke till snickarglädjen kring och ovan fönster och dörrar samt balkong i gjutjärn och dörrglasskydd i järnsmide.

Sjöström gjorde konkurs år 1904 varefter guldsmiden Anders Wirén köpte huset och tomten vid Handelstorget. På den fanns också uthus byggda 1893 samt ett gårdshus, som fungerade som bostad och bageri. Under åren 1892–95 var Tidningen Ålands redaktion och tryckeri inrymda i gården. Mariehamns Bokhandel var hyresgäst i huset 1904–12, då ägd av den unga Elin Mattsson. Furstenborg återköpte bokhandeln år 1912 och behöll det nya namnet. Anders Wirén dog år 1915 men hans änka Anna (född Simons) bodde i huset in på 1950-talet. Tomten och husen utplånades år 1973, som en del av självstyrelsegårdsprojektet.

Kvarter III • Tomt nr 2 • Strandgatan 22 • Byggnadsändringar har ritats av bl.a. Lars Sonck och Ivar Lindqvist • Huset är rivet

Stamapoteket

Apotekaren Otto V. Montell köpte tomten år 1866 för 350 mk. Byggnaden uppfördes 1867 och har utbyggt i flere etapper. Fem år efter Mortimer Montells död år 1881 övertog Claes Axel Furstenborg apoteket. En tid hade han en boklåda vid sidan av apoteksrörelsen samt bostad för ägaren. Boklådan blev sedan Furstenborgs bokhandel. När Furstenborg sålde båda

affärsinrättningarna år 1904 köptes bokhandeln av 24-åriga fröken Elin Mattson från Mariehamn, som döpte den till Mariehamns bokhandel vilket den heter fortfarande. År 1912 återköpte Furstenborg bokhandeln som under hans tid blev kvar i Wirénska gården dit Elin flyttat den. Trots protester revs och utplånades denna anrika gård år 1973.

Apotekarlängd

Apotekare:

Mortimer Florentin Montell	1869–1881
M. fl. Montells arvingar	1881–1886
Föreståndare J. W. Wickroos	1881–1886
Claes Axel Furstenborg	1886–1904 (tillstånd att bedriva bokhandel 27.11.1886)
Emil Konstantin Silén	1904–1910
Berndt Axel Dammert	1910–1911
B. A. Dammerts arvingar	1911–1923
Föreståndare V. A. Widlund	1911
Föreståndare Y. W. Jalander	1911–1915
Föreståndare A. Sternberg	1915–1923
Föreståndare E. Pitkänen	1923
Karl Emil Grönberg	1923–1940
K. E. Grönbergs arvingar	1940–1949
Föreståndare E. J. Salo	1940–1946
Föreståndare FJ. Grönberg	1946–1949
Fjalar Grönberg	1949–1989

1952 flyttade apoteket till nya apoteksgården vid Torggatan.

Kvarter III • Tomt nr 3 • Strandgatan 20 (Strandgatan 7) • Ritning på bostadshus och uthus av G.B. Sundblom, fastställd 1882 • Husen är rivna

Lund/Hagström

Tomtens första ägare var guld- och silverarbetaren J. F. Lagert som köpte den 1861. År 1867 bebyggdes tomten som då var i borgardottern U. Lindéns ägo. Året därpå ägdes den av guldsmedsmästaren Gabriel Silander, som år 1862 hade flyttat till och fått tillstånd att verka i staden. Han torde först mot slutet av 1860-talet ha haft verksamhet i huset ända till sin död 1892, varefter gården såldes. Under en tid ägdes den av handlanden Rothberg och därefter av handlanden Ahlfors. Under några år rymde gården en beryktad ölkrog som stängdes 1907. Samma år köptes den av änkefru Ida Lund. Under hennes tid var urmakaren Lauri Hammar verksam i huset. Han var en stor seglarentusiast och hans båt "Keen" låg alltid för ankar på Slemmern. Hammar överlät butiken till Arne Backman år 1928 och änkefru Lund sålde gården år 1931 till handlaren Hjalmar Hagström, som bodde och verkade där fram till sin död år 1939.

Första ritningen visar en 30 m lång u-formad byggnad, som emellertid inte blev mer än hälften i en vinkelbyggnad, som modellen visar. Hagström rev det gamla uthuset och byggde en funktionell lagerbyggnad i stället. Han torde också ha varit en av de första som sålde bränsle från en så kallad mackapparat på Åland.

Kvarter III • Tomt nr 4 • Torggatan 15 • Affärshus på tomtens norra del byggt 1876 • Uthusets tillbyggnadsritning ritad av Hilda Hongell 1897 • Bagarstuga ritad av Hilda Sjöblom (senare Hongell) 1894 • Affärshus på tomtens södra del ritat av Hilda Hongell 1897 • Huset [k-märktes](#) 1990

K-SKYLT:

ERIKSSONSKA GÅRDEN

Var från början två hus, det norra från 1876, det södra från 1897 som ritades av byggmästare Hilda Hongell. Husen sammanbyggdes 1921, då norra delen troligen revs och byggdes upp på nytt 1923 då arkitekt Oscar Bomanson gjorde byggnaden enhetlig mot gatan enligt Hongells fasad. Fasaden har ny renässansstil med stildrag från empiren och jugend.

Eriksson

Tomten inropades på auktion av guld- och silverarbetaren J. F Lagert år 1861. Sedan Viktor Eriksson köpte tomten har det byggts nytt i etapper på ett metodiskt sätt. Situationsplanen från 1876–1897 ger en bild av dåtida spridd bebyggelse. Efter det har husen sammanbyggts och moderniserats på ett sätt som även stadsarkitekten accepterat. Affärshuset sammanbyggdes år 1921 efter ritningar av Julius Hilli. År 1923 **revs en del av byggnaden och ersattes med en ny, ritad av Oscar Bomanson som gav helheten en enhetlig fasad med utgångspunkt i Hongells södra fasad. Även byggnadens insida har bevarade fasta inredningsdetaljer från den gamla affärsverksamheten.**

Viktor och Serafina Eriksson hade 7 barn. Sonen Mathias Eriksson är känd för livsmedelsfirman med samma namn, som han startade år 1910 vid Norragatan. Hillings konfektion startade sin verksamhet i det långa gatuhuset som sonen Karl Eriksson hade skapat genom att bygga ihop två hus. Butiken öppnades den 15.9.1921 av John Nyström och makarna Lempi och Emil Hilling. Därefter skötte sonen Matti med hustrun Anna-Lisa affären och efter dem ägdes den av sönerna Jack och Dick Hilling. Inga-Lill Karlberg som började jobba i butiken 19 år gammal övertog den år 2004 och innehade den till 2016, varefter Linda Karlsson och hennes företag Labelled fortsatte.

Ritningsförteckning:

1. Affärshus på tomtens norra del byggt 1876
2. Uthus, tillbyggnadsritning av Hilda Sjöblom 1897
3. Bagarstuga ritad av Hilda Sjöblom 1894
4. Affärshus på tomtens södra del av Hilda Hongell (född Sjöblom) 1897

Beskrivning av byggnaderna på tomten enligt Riksarkivet, Tarmomappen (Ta), brandförsäkringshandlingar:

Boningshus (1) av trä i gott skick av stock under pärttak, 18,5 x 12,5 x 12,5 alnar, innehållande sex rum, tre kakelugnar och två köksspisar. Uthusbyggnad i gott stånd uppfört 1876 dels av stock och dels av resvirke och bräder under pärttak. 23 x 9 x 9 alnar. Bagarstugubyggnad av timmer i gott stånd, icke brädfodrat, målat med slamfärg, asfaltfilt på taket. 8,3 x 6 x 6 m innehållande tre rum, ett med bakugn

och håll, uppförd 1894. Boningshus (2) av timmer ej brädfodrat men målat med kompositionsfärg, 10 x 9,4 x 8,4 m innehållande fyra rum.

Stadsarkitektens utlåtande:

Den långa vackra gatubyggnaden har genomgått flera olika tillbyggnadsskeden. Fasadrenoveringen som genomfördes på 60-talet skalade dock bort väsentliga arkitektoniska detaljer. Trots detta har byggnaden bibehållit en sammanhållen fasadkontext. Raden av frontespisar är mycket karaktärsfull. **Gårdsmiljön var ännu i slutet på 1990-talet unik genom att här hade sparats en i det närmaste intakt bild av hur affärsverksamhet, hantverk och boende samsades kring en gemensam gård i centrum av staden före sekelskiftet. Sedan dess har flera gårdshus rivits.**

Kvarter III • Tomt nr 5 • Torggatan 13 • Bostadshusets ritning fastställd 1893, ritaren är okänd • Uthuset utbyggdes enligt Anders Öströms ritning från 1914 • Husen är rivna

Simons

Tomtens första ägare var arrendatorn Johan Fogelström från Rödhamn som betalade 21 rubel för den år 1861. Timmermannen **Erik Österlund, bördig från ett av Övernästorpen vid Slemmern, bebyggde tomten år 1866, sannolikt med material från torpet som måste rivas för det planerade societetshuset. Bagarmästaren Emil Borenus köpte gården hösten 1890 och sålde den hösten 1897 till guldsmeden Anders Wirén, i samband med att Borenus tagit över bageriet och gården på Torggatan 9. Wirén sålde den och verksamheten år 1912 till sin svåger guldsmeden Matts Simon. Huset lär under 1870- och 1880-talen har varit rappat fram till 1893 då rappning av trähus försvann p.g.a ändrade byggnadsregler.**

På tomten fanns också ett uthus, som utbyggdes med en bykstuga och som sedermera blev en hyresbostad, någonting som inte var ovanligt. **Husen revs under protester och dramatiska förhållanden 26.2.1986. Byggnadsvårdssällskapet på Åland bildades några dagar senare den 1 mars.**

Kvarter III • Tomt nr 6 • Strandgatan 18 (Strandgatan 6) • Ritningen på bostadshuset är fastställd 1891, ritaren är okänd • Huset är rivet

Markström

Den Markströmska gården ser vi här i två versioner: byggnaden år 1926, när en butikslokal inrättades i norra delen av huset, och på ritningen från 1890-talet — märk att trappan då var placerad längre till vänster.

På 1920-talet fanns här Ålands Järn och Redskapshandel. Tomtens första ägare var kyrkoherde G.A. Justin från Sund som köpte den år 1861 för 45 rubel. **År 1865 övertogs och bebyggdes den av handlanden Alexej Hämäläinen, som hade ett förflutet i Skarpans fram till år 1854. Efter hans död år 1875 drev handlanden Johan Oskar Rothberg handelsrörelse i gården. Han dog år 1906, och år 1911 stod Albert Erhard Björklund som ägare. Sedan följde en lång period med familjen Markström som handelsmän i gården med bl.a. kemikaliehandel, fotoaffär och mjölkbutik. All bebyggelse på gården revs under protester 1979.**

Kvarter III • Tomt nr 7 • Strandgatan 16 (Strandgatan 5) • Om- och tillbyggnadsritning för bostadshus ritad av Torsten Montell 1901 • **Huset är rivet**

Sundblom

Tomten ropades in år 1861 för 50 rubel av Nikolaj Sittkoff som flyttat till Mariehamn från Ämnäs i Finström år 1865. Han lät uppföra ett bostadshus på tomten år 1867, byggnadsmaterial lär ha hämtats från Kastelholm. Han ägde flera tomter i staden men bodde i denna gård. Först år 1899 sålde familjen Sittkoffska handelsgården i Ämnäs. Änkan Helene Sittkoff sålde gården år 1901 till redaktör Julius Sundblom. Två rum användes som tidningstryckeri med väggar och tak av cocolit och med cementgolv. Gården hörde till de första som fick fullständig elbelysning. År 1909 installerades tidningens elkraftverk i f.d. cikorafabriken på Öbergskas backen, vilket samtidigt blev upprinnelsen till Mariehamns elverk. Byggnaden brandskadades 1929 varefter den påbyggdes med en våning enligt Oscar Bomansons ritningar.

Nedanstående utformning är något av en dröm som en gång fanns. På bilden saknas dock den trappuppgång som man minns från fröken Naema Tallgrens tid då hon, som kanslist vid tidningstryckeriet, skötte den direkta kontakten till allmänheten.

Stadsarkitektens utlåtande:

Byggnaden hade ursprungligen en tidstypisk empirearkitektur sannolikt influerad av Skarpans byggnadskonst. Tomten inhägnades med vackert plank och höga portar mot Strandgatan.

Ombyggnaden på 1930-talet i neoklassicismisk stil förändrade huset radikalt men skapade en ny arkitektonisk sammanhållen helhet i samma anda. Efter en renovering på 1980-talet avskalades genuina gårdsbyggnader av betydelse för den historiska miljön. Huvudbyggnaden revs av den formella orsaken att den var mögelskadad, sannolikt orsakat av att en mängd rivningsmateriel lämnades i husgrunden under saneringen. Stadsplanen föreskriver att en snarlik byggnad skall uppföras på platsen.

Kvarter III • Tomt nr 8 • Torggatan 11 • Bostadshusets ritning fastställd 1892, ritaren är okänd • 1901 tillbyggdes boningshuset med 2 rum efter en byggnadsförändringsritning av Hilda Hongell • Huset [k-märktes](#) år 1990

K-SKYLT:

TORGGATAN 11 Laurénska gården

Den 15 december 1919 kl. 11 öppnade Ålands Aktiebank (Ålandsbanken) sitt första kontor här i Laurénska gården. Byggnaden uppfördes 1870 för att byggas till 1901 enligt ritningar av Hilda Hongell.

Laurén

Ägare till tomten var fyrvaktare Lindblad som 1871 lät bygga ett boningshus i stock under pärttak, 21,5 x 12,5 x 12 alnar, innehållande 6 rum och 4 kakelugnar. År 1902 förlängdes

huset norrut enligt Hilda Hongells ritningar. År 1913 ägdes huset av förskollärare E.A. Laurén, gift med Olga, som jämte modern fyrmästaränkan Maria Engblom var inneboende hos gårdsägaren Lisa Lindblad år 1900. Olga Laurén hade under många år en tyg- och beklädnadsaffär i gården. Lauréns var under fyra år första anhalt för Ålandsbanken efter att den startades 1919.

På tomten fanns också en bagarstuga byggd år 1870 samt ett uthus byggt år 1871. En glasveranda försvann från huvudbyggnaden i början på 1900-talet, då även bagarstugans trapparrangemang ändrades. Dottern Vega Laurén som dog år 1979 testamenterade gården till Viking Henriksson.

Beskrivning till situationsplan:

1. Bostadshuset med dess förlängning
2. Bagarstuga byggd 1870
3. Uthus byggt 1871

Stadsarkitektens utlåtande:

Byggnaden har i huvudsak bibehållit sitt ursprungliga utseende och den sekelskiftseskaraktär som den norra tillbyggnaden tillfogade helheten. Huvudbyggnaden utgör tillsammans med gårdsbyggnader och trädgård en kulturhistorisk oas i stadens centrum. I dag är gatuhuset bevarat men gården ingår i Sittkoff Gallerian.

Kvarter III • Tomt nr 9 • Torggatan 9 • Tillbyggnadsritning för bostadshus ritad av Fredrik Liewendahl 1909 • Huset är rivet

Norra Burres

Tomtens första ägare var kyrkoherde G. A. Justin från Sund som betalade 40 rubel för den år 1861. År 1865 köptes och bebyggdes gården av bagarmästaren Emil Grönberg. Han var gift med Natalie Elisabeth Lignell som startat det första bageriet i staden år 1864. År 1868 hyrde Navigationsskolan in sig i gården för några terminer. År 1897 såldes rörelsen till bagarmästare Emil Wilhelm Borenus, som flyttat till Mariehamn år 1885 efter att ha varit bagare i Sankt Petersburg. Hans äldsta son Ebenhard Borenus tog över rörelsen som allmänt kallades Norra Burres år 1916. Hans bror Edmund var också bagare och öppnade år 1921 bageri- och konditoributik i familjens gård på Södra Esplanadgatan 2. I november 1933 köpte han gården invid, nr 3, och öppnade sin rörelse där, den som kom att kallas Södra Burres.

Huvudbyggnaden tillbyggdes åtminstone fyra gånger innan den revs 1938, för att ge plats för nuvarande stenhus från 1939 där sonsonen Börje "Boje" Borenus hade Konditori. Här visas den enda ritning som kunnat uppbringas, övriga har försvunnit. Uthusbyggnaden på gården uppfördes 1929.

Kvarter III • Tomt nr 10 • Ekonomiegatan 1 • Ritningar saknas • Huset är rivet

Olga Engman/Elis Johansson

Detta hus har ägts av affärsmän som varit stora i vår lilla stad. År 1861 köpte Nikolaj Sittkoff tomten (nr. 99 enligt ursprungliga stadsplanen) för 65 rubel och bebyggde den år 1868. Arkitekturen var i empire-stil. Navigationsskollärarna Abraham Öhberg och Enock Nyberg bodde i gården fram till 1875, då skolan flyttade från granntomten nr. 100. Viktor Starck (1847–1921) flyttade in som hyresgäst år 1885. Sommaren 1899 bodde den celebra gästen Aurora Karamzin i gården, då ännu ägd av Sittkoffs sterbhus men kallad Viktor Starcks hus. Troligen hade han testamenterat gården till sin hushållerska fröken Olga Johanna Engman (1877–1954), som för övrigt är begravd i samma grav som Viktor Starck. Olga drev en frukt- och delikatessaffär i gården 1921–1925.

Ca 1930 övertog häradsdomare Elis Johansson gården och förhöjde gatuhuset med en våning år 1931. Elis Johansson nyttjade, i likhet med grannarna på Strandgatan, hagarna mot Slemmern som trädgårdsland samt för buskar och fruktträd. Han fiskade och hade båt nere vid sin bro.

Kvarter IV • Tomt nr 1 • Ekonomiegatan 4 • Ritning från tidigare år saknas • Huset är rivet

Zeipels

Denna pärla i det centrala Mariehamn, som försvann vid tillkomsten av varuhuset Zeipel, köptes av målaren Petter Sundlöf på auktion år 1865 men inlöstes ej. Nämndeman Carl Carlsson köpte och bebyggde tomten år 1867. Efter Navigationsskolans flytt från Godby 1867 var denna gård skolans första anhalt under en termin. År 1911 ägdes gården av fru Edla Zeipel. På 1920-talet köptes gården av systerdottern Dagmar Zeipel (1880–1959), och den förblev i hennes ägo tills varuhuset trädde in i bilden runt 1960. Dagmar var föreståndare vid telegrafan och hade sin arbetsplats på andra sidan Torggatan. Både tillbyggnaden av huset, som fröken Zeipel lät göra på tjugotalet, och den vackra trädgården ritades av den i Mariehamn födda arkitekten Anna Schröder. Dagmars gård blev en prydnad och oas i omgivningen — stilenlig, välskött, idyllisk.

Kvarter IV • Tomt nr 2 • Strandgatan 12/Ekonomiegatan 2 • Ritning av fasadförändring för bostadshus (Nr 1) ritad av J. Sjöblom, fastställd 1881 • Ritning på bostadshus/bagarstuga ritad av A.G. Silander, fastställd 1890 • Bagarstugan och stenmagasinen [k-märktes](#) år 1980 och huvudbyggnaden [k-märktes](#) 1996

K-SKYLT:

EKONOMIEGATAN 2 Bagarstugan

Bagarstugan byggdes 1866 av länsagronomen J.R. Chydenius och användes som bagarstuga och tvättstuga. Huset förstörades 1890 västerut enligt A.G. Silanders ritningar och brädfodrades. Den nya delen av huset användes som bostadshus för gårdsanställda och senare som hattaffär. På 1960-talet övertog fru Solveig Sundman fastigheten som förutom bagarstugan bestod av mangård mot Strandgatan, två stenmagasin samt bensinmack. Bagarstugan har fungerat som konstgalleri, modeaffär och hantverksbod. Bagarstugan är ett av de äldsta husen i Mariehamn.

K-SKYLT:

NYGATAN 1b Starckska stenmagasinet

Byggt 1877 av grannkvarterets handelsgårds ägare skepps- och partihandlare Viktor Starck. Byggs som ett stenmagasin av gråsten i två våningar ovanför en källare. Byggnaden har bl.a. använts som brännvinslager och häkte och har därför gallerförsedda fönster.

Vinhandlare Victor Starcks bolag hade ensamrätt i Mariehamn på försäljning av vin, konjak, rom, brännvin och likörer från maj 1888. Victor Starck tog över Sittkoffs butik i mitten av 1860-talet som hade stor utbud och även lyxvaror som skeppades till staden på åländska skutor. Magasinbyggnaden i gråsten är i gott skick under tak av järnplåt, mellantak av trä.

K-SKYLT:

NYGATAN 1b Indigo

Ritat av arkitekt J. Lindell. Byggs 1929 som en lagerbyggnad och tillbyggnad till Starckska stenmagasinet i två våningar i vitrappad tegel. Byggnadens strama symmetriska arkitektur med vertikala geometriska putsdekorationer och spröjsade, indragna, mörkbetsade fönster andas 1920-tals klassicism. Magasinet användes främst för lagring av byggvaror fram till 1970-talet. Byggnadens exteriör är bevarad utan större förändringar.

K-SKYLT:

STRANDGATAN 12 Nylundska huset

Huset är uppfört 1866 av handlare Viktor Starck med 12 rum och 2 köksspisar. 1908 ägdes huset av handelsman Erik Nylund. Vinden innehöll 2 rum. Under huset finns två ovälvda stenkällare. Mot gården fanns tre förstukvistar och på gatusidan en trappa av järn. 1909 fick gården elström. Fasadändring 1881 ritad av J. Sjöblom. Huset har byggts om flera gånger, ombyggnadsritning bl a av arkitekt Oscar Bomanson och det har haft olika ägare. Huset är bäst bevarat mot gatan. Ombyggnad på 1930-talet i neoklassicismisk stil förändrade huset radikalt men skapade en arkitektoniskt sammanhållen helhet. Vid renovering på 1980-talet avskalades genuina gårdsutbyggnader.

Nylund

Detta har varit platsen för många namn med klang i sina dagar: Chydenius, Sittkoff, Starck, Sundström och Nylund — ett handelshus under nästan hela sin tillvaro. På den andra auktionen år 1865 såldes tomten (**nr. 100 enligt ursprungliga stadsplanen**) till Robert Isidor Silander. År 1866 ägdes och bebyggdes gården av Jomalaprästens son, länsagronom **Reinhold Chydenius (1832–1871)**. **Navigationsskolan var inrymd i gården från 1869 till 1875, då Frans Viktor Starck köpte den. Hans oputsade stenmagasin, byggt 1877, är det äldsta bevarade stenhuset i Mariehamn. Starck föddes år 1847 i Sastmola och flyttade år 1863 som 16-åring till Mariehamn där han verkade som handelsman. År 1884 stod vicekonsul Nikolaj Sittkoff antecknad som ägare till gården, 1893 köpte handelsfirman J. E. Sundström gården** av änkefru Helene Sittkoff, och 1908 ägdes gården av **Sundströms svärson**

handlanden Erik Nylund.

Bensinstationen från 1929 är riven, **på platsen har en restaurangbyggnad uppförts. Bagarstugans östra del och huvudbyggnadens bottenvåning hör till stadens äldsta byggnadsrester.**

Nylunds omfattar fyra byggnader enligt *Beskrivning till situationsplan från år 1890*:

1. huvudbyggnaden med bostäder och affär, Strandgatan 12
2. bagarstugan (även bostadshus), Ekonomiegatan 2
3. Starcks stenmagasin, Nygatan 1 b
4. lagerbyggnader, Nygatan 1

Beskrivning till boningshuset, Strandgatan 12 (RA Tarmo). Enligt Viktor Starck 25.10.1879:

Boningshus av timmer i gott stånd uppfört år 1866. Brädfodrat och oljemålat under pärttak, detta tak ersattes senare med tak av järnplåt. Första våningen innehållande tolv boningsrum med tolv kakelugnar samt två köksspisar och vinden innehållande 2 rum. Huset hade två välvda stenkällare, vidare vette tre förstukvistar mot gården och på gatsidan fanns en trappa av järn. Husets mått 1908 var 32 x 9,5 x 10 m och torde i detta vara den längsta byggnaden av trä i Mariehamn. År 1909 fick gården elström.

Beskrivning till bagarstugan, Ekonomiegatan 2

Boningshus av stock i nöjaktigt skick utan brädfodring, bestruket med slamfärg. 15 x 11 x 11 alnar innehållande två boningsrum, två kakelugnar, en köksspis med murgryta och bakugn, uppfört 1866. Tillbyggnad skedde 1890 och 1898 blev huset förhöjt, brädfodrat, oljemålat samt täckt med asfaltfilt.

Stadsarkitektens utlåtande:

Byggnaden (bagarstugan) har fått behålla sitt utseende från senaste byggnadsåtgärd före sekelskiftet **förutom en anpassad tillbyggnad mot gården.**

Kvarter IV • Tomt nr 3 • Nygatan 3 • Biografen ritad av Ragnar Furstenborg/Ivar Lindqvist 1919 • Huset [k-märktes](#) år 1980

K-SKYLT:

NYGATAN 3 **Kinoteatern**

Ritat av arkitekt Ragnar Furstenborg. Byggdes 1920 som nöjeslokal för film, teater och revyer av Aktiebolaget Kino. Hösten 1930 drabbades byggnaden av en eldsvåda som följdes av grundlig ombyggnad. Byggnaden och dess gatufasad är den främsta representanten för neoklassicismen i staden. Ännu på 1950-talet användes Kinoteatern som teaterlokal av Teaterföreningen efter att bioverksamheten flyttat. Därefter har huset använts som lager, men är sedan 2011 ombyggd till nattklubb. Sammanbyggdes 2012 med Indigobyggnaden. Exteriören mot gatan är bevarad, men den gamla interiören är borta.

Kinoteatern

Kinoteatern är nöjestemplet som bara försvann **för många år**. Många äldre mariehamnare minns denna stiliga byggnad som sin ungdoms nöjeslokal för film, teater och revy. Aktiebolaget Kino bildades av delägarna Ruben och Runo Rotz samt ingenjören Ragnar Furstenborg. Invigningen skedde i januari 1920. **Byggnaden är med stor sannolikhet designad av Ivar Lindqvist som i ungdomen studerade arkitektur i bl.a. Chicago och har signerat ritningen med "Ritare I. L."**.

Stadsarkitektens utlåtande:

Byggnaden och dess gatufasad är den främsta representanten för neoklassicismen i staden. Ursprungligen planerades byggnaden för biografändamål. Kaféet i andra våningen förverkligades ej varför fönsteröppningen mot gatan ersattes av ett veckat murparti. **I dag används huset som diskotek och matplats.**

Kvarter X • Tomt nr 2 • Strandgatan 10 • Ritad **av Hilda Sjöblom, april 1891** • Huset är rivet

Furstenborg

Denna villa torde redan under badhusepoken ha varit centrum för det livliga badortslivets nöjestrupper, med **den uppburne svenske skådespelaren Hjalmar Agardhs änka**, skådespelerskan Charlotte Agardh som uppskattad värdinna, och sonen Claes Furstenborg som intresserad tillskyndare. När **Hjalmar** drabbades av slaganfall 1891 samlade vänner och beundrare in medel för ett hem åt honom i Mariehamn där fostersonen Claes bodde. **Hjalmar dog dock redan 3.1.1892 innan huset var färdigt.**

Agardhs hus var som en oas i sin avskildhet bakom en hög häck. **Det revs i slutet av 30-talet för att sonen bokhandlare Gunnar Furstenborg skulle uppföra ett nytt hus i tidens något släta, funktionella stil. Han dog dock redan 1939. Här fanns Ryska konsulatet under flera år. Detta hus revs i sin tur då Ålands Bank utökade sitt huskomplex österut.**

Kvarter X • Tomt nr 3 • Torggatan 1 • Bostadshus och uthus ritat av Algot Johansson 1928 • Bostadshus ritat av Algot Johansson 1929 • Huset [k-märktes](#) år 1992

K-SKYLT:

TORGGATAN 1

Ritat av Algot Johansson, byggt 1929. A. Johansson återkom från Amerika som en förmögen man. Med sina erfarenheter som bostadsbyggare och entreprenör på Long Island satte han igång med flera ambitiösa bostadsbyggnadsprojekt. Huset ritades med amerikansk förebild i en enkel, anspråkslös arkitektur med moderna drag och god anpassning till den småskaliga stadsmiljön.

Algot Johansson

Gatuhuset mot Torggatan uppfördes 1929 enligt Algot Johanssons egna ritningar. När han återvände från Amerika uppförde han på konsul Erik Nylunds uppdrag **en liten bensinmack** i hörnet Strandgatan—Nygatan, **som nu är riven**.

1928 tog han itu med gårdshuset på Torggatan 1 och en garagebyggnad vid Strandgatan. Gårdshuset **och huset mot Torggatan** finns kvar men de övriga byggnaderna har **rivits** för senare byggnadskomplex. I garagebyggnaden, som kallades lager, fanns på 20- och 30-talet skomakeri, verkstad och liknande rörelser. Mariehamns Tryckeri startade i gårdshuset. **Huset är ett av de tidigaste större stenhusen i Mariehamn, ett resultat av en mångkunnig, energisk mans modiga satsning under sent tjugotal.**

Situationsplan från år 1928.

Kvarter XV • Tomten onumrerad • Strandgatan 29 • Ritat av **arkitekt Frithiof Sandell**, Åbo 1890, byggmästare var sundsbördige Karl August Lindman • Uthuset är ritat av Hilda Sjöblom 1893 • Husen är rivna

Miramar

Rentieren Nicolai Nyström lät uppföra Miramar 1890 enligt en ritning som har den egenartade titeln "Ritning till sommarvilla att uppföras i Mariehamns skärgård". **På platsen fanns tidigare Sittkoffs bastu**. Nyströms adoptivdotter Minna Nyström, skådespelare och konstnär **som förmodligen var Nikolai Sittkoffs sondotter**, torde många mariehamnare känna till. Rentierens villa blev ett café vilket i sin tur blev en restaurang, som bara växte, även i popularitet. Detta är i korthet vad man i första hand kommer ihåg om denna försvunna pärla. Fru Mathilda Rotz köpte huset i mars 1919 och sonen Runo med hustru Linda bosatte sig där omkring 1920. "Ruckes" hustru Linda startade "Park-Café" i oktober 1929. **Miramartomten köptes av Algot Johansson varefter det legendariska och omtyckta huset revs 1973 för att ge plats för ett planerat hotell, som aldrig förverkligades. Många ansåg att det var en av tidernas största kulturskandaler i Mariehamn.**